

SAVAŞ: MODERN DEVLETİN VAROLUŞ ARACI

WAR: THE TOOL OF EXISTENCE OF THE MODERN STATE

ВОЙНА: ИНСТРУМЕНТ СУЩЕСТВОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА

Nursena YAŞAR*
Hayati AKTAŞ**

ÖZ

Savaş ve barış eski çağlardan beri ilgi çeken konular olarak popülerliğini sürdürmektedir. İnsanlık tarihinin belki de en karmaşık ve değişken olgusu olan savaşın niteliği, kapsamı hususunda tam olarak bir görüş birliği sağlanmış değildir. Savaşın tanımlanması diğer disiplinlerde de yer almasına rağmen, Uluslararası İlişkiler disiplininin başat tartışma konularından biridir. En fazla itibar gören, uluslararası düzeninin yapısının savaşa başvurma ve yönetmede belirleyici olduğu kanısına ek; toplumsal yapının da bir değişken olarak irdelenmesi savaşı anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Savaş, güç ediniminde işlevsel bir yere sahiptir, toplumsal ve uluslararası güç dağılımının, çıkar çatışmasının bir uzantısıdır. Temel aktör olarak nitelenen devletlerin içinde yer aldığı sistemin tanımlanması ve sınırlarının keskinliği için savaş hayati öneme sahiptir. Savaş, Uluslararası İlişkiler disiplininde neredeyse disiplinin doğuşu ile ilişkilendirilebilecek kadar iç içe geçmiş bir gerçekliktir. Savaşlar, uluslararası ilişkiler sisteminin oluşturduğu zeminde meydana gelir. Devlet, kendi varlığını meşrulaştırmak için savaşı bir araç olarak kullanmaktadır. Bu sebeple, öncelikle bu çalışmada Uluslararası İlişkilerde savaş olgusunun literatürde nasıl yer aldığı ve devletin meşruluğunu nasıl pekiştirdiği irdelenmiştir. Çalışmada savaşa yönelik literatür taramasının yanında modern devlet olgusunun savaşlarla nasıl oluştuğu, 1648 Westphalia barışına giden din savaşları üzerinden analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Savaş, Barış, Egemenlik, Meşruiyet

ABSTRACT

War and peace continue to be popular as subjects of interest since ancient times. There is no consensus on the nature and scope of war, which is perhaps the most complex and variable phenomenon in human history. Although the definition of war takes place in other

* ORCID: [0000-0001-8859-0110](https://orcid.org/0000-0001-8859-0110), Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, YÖK 100/2000 Öncelikli Alanlar 'Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Bursiyeri', nursenayasarun@gmail.com

** ORCID: [0000-0001-8474-8590](https://orcid.org/0000-0001-8474-8590), Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, hayatiaktas@akdeniz.edu.tr

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

disciplines, it is one of the main discussion topics of the International Relations discipline. In addition to the conviction that the structure of the international order, which is most respected, is decisive in resorting to and administering war; Examining the social structure as a variable makes it easier for us to understand the war. War has a functional place in power acquisition, it is an extension of social and international power distribution and conflict of interest. War is of vital importance for the definition of the system in which the states, which are described as the main actors, are included and the sharpness of their borders. War is such an intertwined reality in the discipline of International Relations that it can almost be associated with the birth of the discipline. Wars take place on the ground formed by the international relations system. The state uses war as a tool to legitimize its own existence. For this reason, first of all, in this study, it was examined how the phenomenon of war in International Relations took place in the literature and how it reinforced the legitimacy of the state. In the study, besides the literature review on war, how the modern state phenomenon was formed by wars was analyzed through the religious wars leading to the 1648 Westphalia peace.

Keywords: International Relations, War, Peace, Sovereignty, Legitimacy

АННОТАЦИЯ

Война и мир продолжают оставаться популярными предметами интереса с древних времен. Нет единого мнения о характере и масштабах войны, которая, пожалуй, является самым сложным и изменчивым явлением в истории человечества. Хотя определение войны имеет место в других дисциплинах, это одна из основных тем для обсуждения в дисциплине «Международные отношения». В дополнение к убеждению, что структура международного порядка, пользующаяся наибольшим уважением, имеет решающее значение для начала и управления войной; Изучение социальной структуры как переменной облегчает нам понимание войны. Война играет функциональную роль в приобретении власти, она является продолжением социального и международного распределения власти и конфликта интересов. Война имеет жизненно важное значение для определения системы, в которую включены государства, описываемые как главные акторы, и четкости их границ. Война настолько переплетенная реальность в дисциплине международных отношений, что ее можно почти связать с рождением дисциплины. Войны происходят на почве, сформированной системой международных отношений. Государство использует войну как инструмент легитимации собственного существования. По этой причине, в первую очередь, в данном исследовании было рассмотрено, какое место в литературе занимал феномен войны в международных отношениях и как он усиливал легитимность государства. В исследовании, помимо обзора литературы о войне, анализируется то, как в результате войн формировался феномен современного государства, через религиозные войны, приведшие к Вестфальскому миру 1648 года.

Ключевые слова: международные отношения, война, мир, суверенитет, легитимность.

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler, küresel sistemdeki aktörlerin birbirileri ile ilişkilerini inceleyen bir disiplindir. Disiplinin bir bakıma savaşın bir ürünü olduğu, temelinde savaş-barış ikileminin yarattığı sorunsalın yer aldığı söylenebilir. Zaten uluslararası ilişkiler disiplininin doğmasına neden olan hadise de bir savaştır. Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım neticesinde barışa ulaşabilmek adına sorulan 'savaşlar

nasıl engellenebilir' gibi sorular Uluslararası İlişkiler disiplinin doğmasını sağlamıştır. Savaş, uluslararası ilişkilerde temel unsurlardan biridir. (Yalçınkaya, 2019:409).

Organize bir siyasal şiddet biçimi olarak nitelendirebileceğimiz savaş, içinde bulunulan siyasal, ekonomik, toplumsal düzeni yok etme ve yeniden oluşturabilme yeteneğine sahip bir toplumsal mekanizmadır. Savaş sadece uluslararası ilişkilerde güç ilişkilerinin yeniden tanımlanmasını değil, analiz birimi olarak devleti ve bireyi de içerir. Bu anlamda tarihin her döneminde savaş ve devletin ortaya çıkışı ile yurttaşlığın oluşturulması arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Egemen ulus devletler arasında yaşanan topyekun çatışmalar olarak savaş, siyasal, ekonomik, toplumsal dönüşümlerin hem bir sonucu hem de organize edicisi olarak işlevsel bir görev üstlenmiştir. Egemen devletin doğuşuyla savaş; merkezi bir devlet eliyle uğruna savaşmaya değen bir toprak adına tüm toplumu ilgilendiren bir toplumsal süreç haline gelmiştir. Egemenliğin mutlak olarak tesis edilmesi süreci, savaşın merkezileşmesine katkıda bulunmuş, savaşın merkezileşmesi de egemenliğin tanımlanmasını sağlamıştır. (Paker, 2017:11-18).

Savaşın söz konusu dahi olamayacağı bir uluslararası sistemin sağlanması mümkün müdür? Savaş ne etik ne de kültürel dir. Hepsinin kapsamından fazlasını içeren bir olasılık topluluğudur. Dilsel ve politik ikilemler içermektedir. Cevabı aranan sorun nedir? Nicelik ve nitelik bakımından savaşı sınırlandırmak mı, savaş bir hastalık mıdır? Bu sorular bizi savaşın aslında ne olduğunu incelemeye yöneltmektedir. Modern uluslararası ilişkilerde ana aktör egemen devletlerdir. 1648 Westphalian düzen ile egemen niteliğini kazanan devlete bu özelliğini veren savaşlardır. Devletin varlığı savaşın varlığına, savaşın varlığı devletin varlığına bağlıdır. Savaş sayesinde devletin egemenliği pekişir, iç-dış ayrımı keskinleşir. Toplumda uyum ancak devletler arası uyumsuzluk ve çatışma pahasına gerçekleşir.

Savaş, kolektif mantıksızlığın son aşaması mı yoksa siyasal iletişimin bir uzantısı, devletin varlığının zorunlu bir sonucu mudur? Bu sorular eşliğinde bu çalışmada uluslararası ilişkilerde savaşın yeri tartışılacak ve modern devlet ile ilişkisi ortaya konacaktır.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE SAVAŞ

Savaş nedir? Savaşın Uluslararası İlişkilerde neredeyse her kavramda olduğu gibi üzerinde hemfikir olunan bir tanımı mevcut değildir. Savaş üzerine en etkili eserlerden birini veren Carl Von Clausewitz savaşta iki kişi arasındaki düellonun genişletilmiş hali olarak görür. Birinin fiziksel gücü ile diğerine kendi iradesini kabul ettirmeye çalışmasıdır. Bir kuvvet kullanma eylemidir ve kuvvetin kullanılmasında hiçbir sınır yoktur. Savaş, hiçbir zaman soyut bir eylem değildir, devletler ve hükümetler kendi çabalarıyla sınır saptar, savaş birdenbire çıkmaz ve yayılması da bir anda olacak bir şey değildir. Savaş; kesin sonuçlu değildir, yenilen devlet bunu daha sonraki zamanlarda politik ilişkilerle sağlayabileceği yardımla atlatacağı geçici bir felaket sayar. Bir toplumun, özellikle uygar halkların savaşta daima politik bir durumdan doğar. O halde savaş politik bir eylemdir. Savaş, politik bir amaç ile doğduğunda, amaç, aracın doğasına uymak zorundadır ve bu nedenle

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

sık sık değişir. Yani savaş, yalın bir politik eylem olmayıp, gerçek bir politik araç, politik ilişkinin bir devamı, politikanın başka araçlarla uygulanmasıdır. Savaşın kendine özgü özelliği sadece araçlarının özelliğinden ibarettir. Bu araçlarla politikanın yönünün ve amacının çelişkiye düşmemesini genellikle savaş sanatı sağlar. Politik niyet amaç, savaş ise araçtır ve araç hiçbir zaman amaçsız düşünülemez. Bazı savaşlarda politikanın tamamen ortadan kalktığı, bazılarında çok belirgin olduğu düşünülse de birincisinin de ikincisi kadar politik olduğu iddia edilebilir çünkü savaş hiçbir durumda kendiliğinden meydana gelmez. Savaş, her somut durumda doğasını biraz değiştirdiği için gerçek bir bukalemun gibidir. (Clausewitz, 2019:29-47).

Tarihsel olarak modernist savaş sistemi ve söyleminin ortaya çıkması devletler sisteminin oluşumuyla iç içe geçmiş bir süreçtir. Devletin teritoryal olarak şiddet araçlarına sahip olma tekelinin mutlaklaştığı dönemlerde savaşlar da daha şiddetli olmuştur. Clausewitz'in savaş, devlet politikasının başka araçlarla devamıdır ifadesi devlet egemenliğinin mutlaklaştığı, siyasal alanın en keskin şekilde bağımsızlığının olduğu dönemlere aittir ve bu süreç hakim egemen devlet söyleminin oluşumunu özetlemektedir. Modern anarşik devletler sisteminde şiddet, devletlerarası ilişkilerin bir özelliği haline gelir ve devletin güvenliğinin ne pahasına olursa olsun korunması gerektiği ortaya çıkar. Dış tehditlerin varlığı bizzat iç toplumdaki uyumu da sağlayan bir unsur haline gelir. Egemenlik, devletin ötesini bir araç olarak kullanıp, hegemonik bir baskı aracına dönüşür. (Yalvaç, 2010:261).

Sun Tzu, Savaş Sanatı isimli eserinde kadim zaman savaşçılarına yakıştırdığı stratejiyi toplumun tümüne uygulamıştır ve çatışmayı kavramanın onun yalnızca çözümüne yol açmakla kalmayıp, ondan tümüyle kaçınılmasının sağlanabileceğini göstermiştir. Kişi ilkenin derin bilgisiyle rahatsızlığı düzene, tehlikeyi güvenliğe, yıkımı yaşama, felaketi talihe dönüştürebilir. Gerçekten de bir şeyi var olmadan önce yapabileme, etkileşmeden önce duyumsayabilme, ortaya çıkmadan önce görebilme birbirine bağımlı olarak gelişen yeteneklerdir. Askeri eylem ulus için önem taşır, çünkü bu var olma ya da yok olma yolu, ölüm kalım meydanıdır. Sun Tzu'nun savaşa bakışında Taocu yapmama tarzı vardır; 'iyi yönetenler silahlanmaz, iyi silahlananlar savaş hatları oluşturmaz, iyi savaş hattı oluşturanlar savaşmaz, iyi savaşanlar yenilmez, iyi yenilmeyeler yıkıma uğramazlar'. Kısacası Savaş Sanatında savaş son çare, ideal olan ise savaşmadan kazanmaktır. (Tzu, 2013:11-15).

Thukydides, Peloponnesos Savaşlarını anlattığı eserinde gözlemlediği davranışların ve fenomenlerin, insanlık tarihi süresince kendilerini tekrar edeceğini varsayarak, Uluslararası İlişkiler disiplininin temelinde yatan değişmez doğayı açıklamayı hedeflemiştir. (Thukydides, 2020). Uluslararası ilişkiler dinamikleri, devletler arası güç gelişimi farklılığından kaynaklanmaktadır ve bu yaklaşım hegemonik savaş teorisi olarak da adlandırılabilir. Uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerin, baskın devletlerin hayati çıkarlarını tehdit etmeden, dolayısıyla aralarında bir savaşa yol açmadan meydana gelebildikleri sistemler istikrarlıdır. Bu tür istikrarlı bir sistem, açık bir güç hiyerarşisine ve baskın bir güce sahiptir. Ekonomik, teknolojik ve diğer değişikliklerin uluslararası hiyerarşiyi sarsacağı ve

hegemonik devleti zayıflatacağı sistemler ise istikrarsızdır. Bu konjonktürde istenmeyen olaylar, diplomatik krizler, sistemdeki devletler arasındaki savaşı hızlandırabilir. Bu tür bir savaşın sonucu yeni uluslararası yapıdır. (Gilpin, 2007:423-424).

İngiliz Filozof Thomas Hobbes'a göre insanın doğasında yer alan arzular çatışma ve düşmanlığın temel nedenidir ve böylesine bir dünyada hayatta kalmak savunma durumunda mümkün değildir aksine istila yoluyla güç artırımını olmaksızın güvenlik sağlanamaz. Hobbes'a göre devlet tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Doğa durumundaki insanın insana karşı sonsuz savaşı ancak insanların güç yoluyla egemenlik altına alınmaları sayesinde engellenebileceği için devlet olgusu ortaya çıkmıştır. İnsanlar tümünü korku altında tutacak genel bir otorite olmadan yaşadığı zaman, savaş durumundadırlar ve o savaş; herkesin herkese savaşıdır. Hobbes'un yazılarında devlet olgusunun yaratılmasının gerekliliğini görüyoruz peki ya savaş durumu? Savaş durumunun insanın doğasında yer alan bir gerçeklik olarak verilmesi irdelememiz gereken bir konudur. Savaşın doğru ya da yanlış olup olmadığına, neyin savaş neyin çatışma ya da daha azı olduğuna nasıl karar verilebilir. Bu sorunun cevabı o kavramı tanımlayarak olacaktır. Bu bağlamda Hobbes'a dönecek olursak kendi ürettiğimiz devleti üretme sebebimiz yine kendi ürettiğimiz savaştır. (Hobbes, 2020:10-15).

Realist kuram savaşı devletlerin güvenliklerini sağlamak, gerektiğinde güçlerini korumak ve artırmak üzere başvurdukları bir politika aracı olarak görür. Realist kuram için savaşın önemi, devletin güvenliği ve ulusal çıkarların korunmasının sağlanmasıdır. Machiavelli'e göre savaş; ayakta kalmanın, yönetmenin ve otoritelerinin en önemli aracıdır. Aslında tüm bu tanımlarda savaşa egemenlik inşası görevi verildiği kolayca anlaşılmaktadır. (Şenel, 2020:21). Hegel, savaşı devletlerarası anlaşmazlıkların çözümü için olağan bir araç olarak görmüş ayrıca savaşı devletin devlet olarak oluşmasında, insan özgürlüğünün gelişmesinde pozitif bir unsur olarak değerlendirmiştir. Savaş mevcut gerçekliğin bir parçasıdır. (Yalvaç, 2008a:92-94). E. H. Carr; devletin her eyleminin güç yönünden savaşa yönelik olduğunu belirtmiştir. Savaş potansiyelinin bu kadar hakim bir etken olduğu uluslararası siyasette askeri güç, siyasi değerler standardı haline gelmektedir. Diplomasi de bir bakıma potansiyel savaştır. (Carr, 2020:153). Waltz'a göre savaşların nedeni uluslararası anarşidir ve savaşlar onları engelleyecek bir şey olmadığı için ortaya çıkar. Savaşın nedenlerini incelerken anarşik uluslararası sistemin yanı sıra insan doğası ve devletin iç politik yapısı da diğer iki analiz düzeyidir. Uluslararası sistemin anarşisi içerisinde, devlet adamları karar verirler ve başkalarının kararlarına karşılık verirler. Zaman içerisinde bu etki tepki süreci, devlet adamlarının bilerek savaşı kışkırttukları ve olaylar üzerindeki kontrollerini kaybettikleri ya da kendilerini savaşa itilmiş olarak buldukları durumlara yol açabilir. Savaşın çıkışına kadar ki olayların birbiri ardına gelmesi aslında dış politikaların karşılıklı etkileşimlerinin sonucudur. (Waltz, 2009), (Gilpin, 2007:424).

Çağdaş liberal uluslararası ilişkilerin temelini atan, barışçıl bir dünya öne süren Liberalist teorisyenler için insan toplulukları doğa halinde uyum ve işbirliği

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

içerisindedir. Savaş bu nedenle doğal ve rasyonel değildir, suni bir mekanizmadır. Liberal kuramcılar bir anlamda realist savaş kuramı inşasını irdeleyerek; savaşların kendi çıkarları için hükümetler tarafından planlandığını öne sürmektedirler. Savaşlar, hükümete; vergileri arttırmak, bürokratik tahakkümlerini ve vatandaşları üzerinde kontrollerini genişletmek için olanaklar sunmaktadır. Savaş siyasi topluluğun bünyesinde bir kanser gibidir ve bu hastalığın ilacı demokrasi ve serbest ticarettir. Schumpeter gibi liberaller için savaş, temsil yetkisine sahip elitlerin saldırgan iç güdülerinin bir ürünüdür. Bu yöneticilerin savaşa olan eğilimleri, kitleleri şiddetli çatışmalara sürüklemekte, bu çatışmalardan silah tüccarları ve askeri sınıflar kar elde ederken, cephe savaşıların payına düşen ölüm olmaktadır (Burchill, 2017:89-90).

Rousseau, insanlar arasında doğa durumunda var olan rastgele şiddetin, ancak insanın topluma girmesiyle örgütlü bir nitelik kazandığını belirtir. Doğa durumundaki insanın hayatında savaş yoktur, savaş ancak insanın siyaset öncesi toplumdaki devletli topluma geçişi ile ortaya çıkar. Savaş toplumun ve devletin varlığı ile özdeş bir kurumdur. Devletlerin ortaya çıkmasından sonra savaşlar ortaya çıkmıştır. İnsan ancak yurttaş olduktan sonra asker olur. (Rousseau, 2020: 28-33). Savaşlar, dış düşmanlara karşı koruma adı altında toplumu kandırmakta, toplumsal eşitsizliğin ve insanın zincirlerini devam ettirmenin bir aracı olmaktadır. (Yalvaç, 2008b:41-44). Devlet, kendinden daha güçlü devletler olduğu sürece kendisini zayıf hisseder. Güvenliğinin ve varlığının devamını kendini komşularından daha güçlü kılmasına bağlar ve aslında devlet bir başkası aleyhine olmadan gücünü artıramaz veya kullanamaz.

Weber'in; belirli bir toprakta meşru fiziki güç kullanma tekeli elinde tuttuğunu iddia eden insan topluluğu olarak nitelediği devlet tanımı, fiziksel şiddet araçlarının tekelleşmesinin bir göstergesidir. Bu sayede şiddet ve ticaret arasına keskin bir sınır çizilmiştir. Ayrıca devletlerin kendi sınırları içinde ve dışında uyguladıkları şiddet pratikleri de ayrılmış; dışarıyı koruyan asker, içeriye koruyan polis gibi kurumların oluşmasını sağlamıştır. Savaşın sadece egemen devletler tarafından örgütlenen hem finansal hem insan gücü anlamında geniş kaynakları gerektiren bir etkinlik haline gelmesinin önemli bir sonucu da savaşın savaş hazırlığı üzerinden barış dönemlerini de belirleyen bir toplumsal süreç haline gelmesidir. Savaş hazırlığı süreci; savaş zamanında orduları finanse edecek hazine, askere alma düzeni, vergi daireleri gibi pek çok idari görevlerinde devlet tarafından yüklenilmesini gerektirmektedir. Bu sayede bu süreç devletin idari kapasitesini genişletmiş, siyasi iktidarın merkezden çepere doğru genişlemesini sağlamıştır. Yani savaşlar, savaşmak için gereken organizasyon ve verimlilik üzerinden modern devletin kurumsal altyapısının oluşturulmasını ve böylelikle devletin nüfuz etme kabiliyeti ve iktidarının genişlemesini sağlamıştır. Fransız devrimi neticesinde uygulanmaya başlayan yurttaş ordular sistemi ile tüm toplum savaş durumunda aktif katılımcı haline gelerek, zorunlu askerlik sisteminin de etkisiyle devletin suç ortakları haline dönüşmüştür. Yurttaş ordular, savaş ve milliyetçilik arasında kurulan bu bağ ile savaş; toprağı koruma anlamını genişleterek, yaşam şeklini, değerleri korumak gibi ulvi anlamlar içermeye başlar hale gelmiştir. (Paker, 2017:21-25).

Savaş çeşitlerinin tanımlanmasında Clausewitz savaşa; her somut olayda niteliğini bir ölçüde değiştiren sahici bir bukalemun gözü ile bakmıştır. Savaş olgusundaki değişim teknoloji ve stratejinin nasıl kullanıldığı ile ilişkilidir. Dördüncü nesil savaş teorisi ile savaşı sınıflandıran Lind ve diğerlerine göre; birinci nesil savaşlar, muharebe alanı belli, cephede azami ateş gücünün toplanmasının gerektiği, teknolojinin sınırlı olduğu savaşlardır. Endüstri devrimi ile ateş gücünün artması, demiryolları sayesinde taşımacılığın kolaylaşması, telgraf ile haberleşmenin kolaylaşması, buhar gücü sayesinde ortaya çıkan deniz gücü ile muharebe sahalarının genişlemesi neticesinde ikinci nesil savaşların doruk noktası olarak Birinci Dünya Savaşı gösterilebilir. Fırtına taktiklerinin, torpido, denizaltı gibi gelişen teknolojiye paralel artan tahrip gücü ile üçüncü nesil savaşlara gösterilebilecek örnek; 1991 Körfez Savaşı ve 2003 Irak Savaşı olabilir. Literatüre eklenen dördüncü nesil savaşlar, klasik savaş tanımlamasından tamamen ayrılarak, Soğuk Savaş sonrası caydırıcılık boşluğunun doldurulması için türetilmiş savaşlardır. Bu yeni savaşlarda sivil ve asker arasındaki ayırım hatta savaş ve barış hali arasındaki ayırım dahi ortadan kalkmıştır. (Gürcan, 2012:87-92). Savaşın tanımı, yarattığı algı ve yönü değişirken, savaş argümanları da değişen dünya düzenine adaptasyon sağlamaya başlamıştır. Savaşın kesin ve net bir tanıma sahip olmamasının nedeni değişkenlik halinin sürekli olmasıdır (Bayer, 2020:12). Irak müdahalesi gibi insan hakları emperyalizmi olarak nitelendirilen eylemler, savaş söyleminin gücünü yitirmesine neden olmuştur. İnsan haklarını muhafaza etmeye ya da yerleştirmeye yönelik silahlı sınır ötesi mücadelelerin, küresel barbarlığın, şiddetin ve düzensizliğin çoğaldığı bir çağda meşru bazen de gerekli olduğu algısının inşası ters etki yaratmıştır (Hobsbawn, 2008:19).

Napolyon Savaşlarını yaşamış Prusyalı General Clausewitz'e dönecek olursak; Savaş Üzerine isimli eserinde savaşa yönelik kavramsallaştırmaları dikkatli analiz edilmesi gerekir. Savaşı politikanın bir devamı olarak görmesi aslında devlet inşasına işaret etmektedir. Şiddetin tekelleşerek devlet eliyle icrası, Clausewitz'in savaş tanımlamasının bir kolu ve aynı zamanda devletin egemenliğinin bir göstergesidir. Halk, ordu ve hükümet arasındaki üçlü analizi bu durumu nitelendirmektedir. (Clausewitz, 2019). Clausewitz, devletleri esas alarak geleneksel anlamda savaşın tanımlanmasını sağlamıştır, ama bu yaklaşım yeni savaşları, etnik çatışmaları, iç savaşları, ayaklanmaları açıklamakta yetersiz kalmıştır. Savaş alanlarında devlet dışı aktörlerin varlığının artması farklı bakış açılarını gerekli kılmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Lind'in dördüncü nesil savaşlar olarak tanımladığı yeni nesil savaşlarda yukarıda belirtilen özelliklerin hiçbirinin cevabı net değildir. Yeni savaşlar öncekilerin aksine devleti erozyona uğratmakta, sağlamlığını sarsmaktadır. Savaşlar, politik olmaktan ziyade etnik ayrılıklara, radikal akımlara, kültürel ve hatta teknolojik nedenlere dayanır hale gelmiş, devletin siyasi etkisi azalmıştır. (Yalçınkaya, 2019:416). Soğuk Savaşın bitimi ve küreselleşme dalgası ile şekillenen bu post modern dönemin aksine yukarıda da değinildiği gibi modern dönemde savaş ve devlet birbirini tamamlayan iki olgudur.

SAVAŞ'IN KÖKENLERİ

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

Savaş'ın kökenleri gizemini korumaktadır. Savaş muhtemelen ilk olarak gerekli silaha ve çatışma nedenine sahip avcı gruplar arasında ortaya çıkmıştır. Örgütlü savaş ise artan nüfusa paralel olarak yeni toprakların ele geçirilmesi ihtiyacından dolayı ortaya çıkmıştır. Nüfus artışı, tarımda verimlilik ve toplumların gittikçe karmaşıklaşması neticesi surlara ve hisarlara sahip şehirlerin kurulmaya başlamasıyla bir tür bölge bilinci ortaya çıkmaya başlamıştır. Kendini koruma, savunma ve yönetme ihtiyacı gün yüzüne çıkmıştır. İlk şehirler hem çevrelerindeki köyleri yönetmek hem de saldırganlara karşı koruma sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Bu şehirlerdeki savunma hisardan ibaret olduğu için asıl amacın içeride denetim kurmak olduğu bile söylenebilir. Antik Çağ'da dahi henüz devlet olarak nitelendirebileceğimiz bir oluşum olmamasına rağmen insan topluluklarının yönetilmesi ve güvenliklerinin sağlanması gerektiği bu yolda da savaşın, bir tehdiye karşı birleşmenin başarılı bir araç olabileceği görülmektedir. Klasik dönemdeki Peloponnesos Savaşları Uluslararası İlişkiler disiplininin önemli yapı taşlarından. Thukydides'e göre savaşı kaçınılmaz kılan şey, Atina'nın gücünün artması ve bunun Sparta'da yarattığı korkudur. Ticari anlamda yükselen Atina, Sparta için tehdit oluşturmuştur. Ekonomi halkın yönetilmesinde anahtar konumdadır ve Sparta bu gücünü yitirmek üzeredir. Atinalıların aslında imparatorluklarına sınımsız sarılmış olmadıklarını ama duydukları korku, şeref ve çıkarları uğruna güçlenme istekleri aslında savaşın halkın yönetilmesinde ne denli kuvvetli bir araç olduğunu kanıtlar niteliktedir. (Thukydides, 2020: 280). Orta Çağ Feodalizmine baktığımızda karşımıza dini şevk ve askeri korunma çıkmaktadır. İnsanın doğa ile arasındaki eşitsiz ilişki, etrafında olan biteni anlama arayışında onu doğaüstü güçlere yöneltmiştir. Bu teolojik dönemde insanoğlunun toprak ile olan ilişkisi savaşa dönüşmüş, verimsizlik ortamında toplumda dayanışma dini inanış ile sağlanmıştır. Haçlı Savaşları bu döneme verebileceğimiz örneklerdir. Coğrafi Keşifler, Reform ve Rönesans ile Avrupa'da yaşanan güç mücadelesinin dünyaya yayılması, insanın güçlü olduğu ve bu gücüyle büyük başarılar elde edebileceğinin keşfedilmesiyle modern uluslararası sistemin yapıtaşları oturmaya başlamıştır. Ticaret ve diplomasiyle devletler arası ilişkiler gelişme kaydetmiş, egemenlik kavramı uluslararası siyasette yerini almaya başlamıştır.

Modern devletin oluşumuna giden yolda karşımıza Avrupa'daki din savaşları çıkmaktadır. 1529-1555 yılları arasında İsviçre coğrafyasında Luther yanlıları ve Katolikler arasındaki savaş Augsburg Barışı ile son bulmuştur ve bu anlaşma ile 'kimin bölgesi onun dini' ilkesinin kabulü siyasi açıdan mutlak yetki ve güçlü ulus devlet oluşum sürecini başlatmıştır. Fakat bu barış Avrupa'da kısa sürmüş, istikrar hızla bozularak farklı mezhepler etrafında kutuplaşma başlamıştır ve 1618'de dini nitelikli bir iç savaş olan Otuz Yıl Savaşları başlamıştır. Otuz Yıl savaşları mezhep savaşı olmasının yanı sıra siyasi de bir savaştır, Fransa ile Avustralya arasındaki güç mücadelesinin bir yansımasıdır. Devletler arası ilişkilerde din faktörü yerine devlet çıkarı (raison d'état) ilkesinin benimsenmiş, devletin bekası için diğer tüm düşünce ve faaliyetlerin devletin menfaatine tabii olduğu kanısı yerleşmiştir. Bu kıtasal güç savaşında papalığın siyasal aktör olarak belirleyiciliği azalmış yani diplomasi de dinin etkisi kaybolmaya başlamıştır. Sonunda yapılan

Westphalia Barış Anlaşmaları ile Hollanda ve İspanya arasındaki Seksen Yıl Savaşları da sona ermiş artık çok taraflı diplomasi başlamış, Avrupa'nın ortak sorunları tartışılmaya açılmıştır. Askerlerle siviller arasındaki ayırım belirgin hale gelmiş ve savaş hukukunun temelleri atılmıştır. Westphalian düzenin üç ilkesi gelişmiştir; devletin kendisinden daha üstün bir otoriteyi tanımamasına ve her devletin devlet olma temelinde egemen eşit olma ilkesine dayanan dış egemenlik, devletin kendi sınırları içerisinde sahip olduğu yetkiyi vurgulayan iç egemenlik ve uluslararası sisteme hakim olma gücü taşıyan bir devlete karşı ittifaklarla birleşerek hegemon olmasını engelleme ve sistemin işleyişinin devamına yönelik güç dengesi. 17. Yüzyıl'da yaşanan bu gelişmelerle savaş taktik, strateji ve silahları evrim geçirmiş, ekonomik yapının da değişmesiyle insanoğlu yeni bir döneme geçmeye hazır hale gelmiştir. (Freedman, 2018: 412-422, Özdal 2015:186-226). Westphalia Barışı ile girilen dönemde artık devletler çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamış ve bu yolda yapılan tüm eylem ve düşünceler devletin menfaatine tabi görülmüştür. Devletin başat aktör olarak sahnede yer alması ile kamuoyunun önemi de ortaya çıkmıştır. Politika artık liderlerin kişisel alanı değil, devletin bekası için halkın bağlılığının sağlanması gereken bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Savaş algısı da değişime uğramıştır, savunulması gereken sınırlar belirlenmiş ve bu varoluşsal bir olgu olarak politikaya dahil edilmiştir, Savaşı dönüştüren bir diğer nokta ise strateji biliminin savaşa uyarlanması ile oluşmuştur. Kaynakların kıt olduğu, koşulların zorlaştığı durumlarda askerlerin hemen bırakıp kaçmaya hazır olduğu ordular; seferin sürdürülmesi konusunda güvensizlik yaratmakta ve savaşın etkilerini sınırlamaktaydı ama 1789 Fransız Devrimi büyük bir enerji, inovasyon ve aynı zamanda büyük bir yıkım yaratmıştır. Çağlarına sığmayan politik ve sosyal güçlerin dizginlerini salmış, büyük halk ordularına giden kapıları açmıştır. Sınırlı mevzi savaşlarından, hükümdarların kavgaları sonucu olan, lojistik yokluklarla ve güvenilmez ordularla yapılan savaşlardan uzaklaşmış, tüm ulusu içine alan topyekûn savaş çağına girilmiştir. Bu savaşlar monarşi sisteminin bir ürünüdür. Milliyetçilik ve cumhuriyetçilik bu yolla yükseltilerek halkın bağlılığı sağlanmış, devletin devamlılığı kesintiye uğramamıştır. Bir egemen birime karşı sağlanan zafer meşruiyeti artırmıştır. Savaşın belirsizlikleri ve sonunda bir çeşit uzlaşmaya gidilecek şekilde masaya oturulması Clausewitz'in savaşın bir çeşit diplomasi olduğu vurgusunu kanıtlar nitelikte olmasına rağmen, savaşı bir olgu olarak değil de kan dökülen bir gerçek olarak ele aldığımızda gerekliliği halen sorgulanmaktadır. (Mann, 2012: 418-433, Archer, 2021: 367-435).

Wallerstein'in deyiimiyle; büyük uygarlıkların doğuşunu büyük savaşlar hazırlamıştır. Westphalian döneme giden süreçte verilen savaşlar mutlakiyetçi meşrutiyetin yani egemenliğin oturtulmasına yardımcı olmuştur. Ortaya çıkan merkezileşme eğilimleri devlete olan bağımlılığı artırmıştır.

EGEMENLİK İNŞASINDA SAVAŞ'IN YERİ

Ulus devlet sistemi meşruiyetini şiddet araçlarının kullanımını tekeline alıp toplumsal barışı sağlama iddiasıyla pekiştirmiştir. Uluslararası İlişkiler disiplini bir taraftan anarşi ve savaşı lanetlerken diğer yandan da savaşı kaçınılmaz kılan bir

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

devletler sistemini meşru kılmaya çalışmaktadır. En büyük barış düşünürü olan Kant bile savaşı ancak savaşın sona erdirebileceğini söyler. Hegel devleti ahlaksal yaşamın kaynağı olarak görür ve savaşın sivil toplumun çelişkilerini aşarak yalnızca özel çıkarları ile ilgilenen yurttaşlara faziletli nitelikler vererek toplumların sağlığına katkıda bulunduğunu savunur. Hegel'e göre ulusların yozlaşmasının asıl nedeni sürekli barışın ta kendisidir. Treitschke'ye göre siyasetin asıl görevi devlet içinde ahlaki bir düzenin yaratılmasıdır ve bu ahlaki düzenin sağlanması ancak savaş ile gerçekleşebilir. Fukuyama'ya göre insanları toplum içinde yaşamaya iten ve bu toplumların potansiyelini daha da ileriye götürecek olan işbirliği değil çatışmadır. Bütün bu kuramlar bir taraftan savaşı lanetlerken bir taraftan da savaşın işlevsel rolüne dikkat çekerler. Savaş ve barış söylemi bile bizzat bu egemen devlet paradigmasının bir uzantısıdır. Aslında Uluslararası İlişkiler kuramı bir hayatta kalma kuramıdır. (Yalvaç, 2010:251-256). Bir taraftan şiddeti kontrol altına alma zorunluluğu modern devleti yaratırken, diğer taraftan devlet şiddet araçlarını tekeline alarak şiddet kullanımını kontrol altına almaya çalışmaktadır. Bu durum aslında birey için bir güvenlik ikilemi oluşturmaktadır. Güvenli halde olmak için özgürlüğünü devrederek çatısı altına girdiği devlet, bir anlamda şiddet tekeli elinde bulundurmakta ve toplumsal huzuru sağlayabilmek için uluslararası arenada çatışmayı öngörmektedir.

Uluslararası ilişkilerde temel aktör olan devletin varlığının devam ettirilmesi amaçlanmaktadır. Devletin bekasının sağlanabilmesi içinse askeri güç ön plana çıkmakta ve maksimize edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla devletlerarası ilişkiler güç mücadelesi yönünde şekillenmektedir. Uluslararası sistemdeki bu anarşik durum sistemi rekabetçi ve çatışmacı hale getirmektedir. Tarih boyunca dünyanın dört bir yanında teritoryal olarak iyi tanımlanmış, içeriden yönetilen ve hiçbir harici otoriteye itaat etmeyen pek çok siyasi birim varken, uluslararası topluma karşı belirlenmiş hakları, ayrıcalıkları ve yükümlülükleriyle bugün bildiğimiz şekliyle modern egemen devlet Westphalia Barışı ile yaratılmıştır ve bu barış Otuz Yıl savaşlarının bir sonucudur. Savaşa neden olan sorun ve beklentiler yeni bir sisteme; devlet egemenliği ilkesine temel oluşturmuştur. Westphalia Barışı savaşı ortadan kaldırmamış, şeklini değiştirmiştir. (Nye & Welch, 2018:114-115)

Savaş, Clausewitzden özetle, birinin diğerine istediği şeyi yaptırmasıdır. Bir güç mücadelesidir. Morgenthau'nun da belirttiği üzere güç mücadelesi insanın arzularında kötülük olduğu için değil, insanlar bir şey istedikleri için ortaya çıkmaktadır. Güç, birinin diğerleri üzerinde etki sürdürebilme, artırabilme kabiliyetidir. Siyasal anlaşmazlıklar güce, rekabetçi mücadelelerde başarı için gerekli bir araç olarak önem verirken, güç kendi içinde bir amaç olarak ortaya çıkmaktadır. Güç bu durumda devletlerin peşinde koştuğu yüce bir konuma çıkartılmaktadır. (Waltz, 2009:34-35). Bu inşa sürecini; güç, devletlerin en yüce değeri olmalı mıdır sorusu ile söküme uğratmak mümkündür. Karşılıklı güç artırımının bir sonucu olan güvenlik ikilemi kavramı da güce atfedilen yücelikten endişe duyulması gerektiğinin bir kanıtıdır. Yirminci yüzyıl iki büyük Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş ile kesintisiz bir savaş yüzyılı olmuştur. Güç savaşın en büyük yoldaşdır. Güçlü devletlerin kendi aralarındaki kuralsızlık kabulleri örneği olarak;

Birleşmiş Milletler kurulana kadar olan süreçte savaş, devletlere ait temel haklar arasında görülmüştür.

Güç dengesi kavramına da baktığımızda aslında egemenlik inşası ile karşılaşırız. Güç dağılımını tanımlamak için kullanılan kavram özünde barışa değil istikrara işaret etmektedir. Kavram, devletlerin herhangi bir devletin güç üstünlüğü geliştirmesini önlemek üzere hareket edeceklerini öngörür. Devletler gücü barışı korumak için değil bağımsızlıklarını korumak için dengelerler. Güç dengesi sisteminde bir taraf diğerlerini kendisine saldırmaktan vazgeçirecek bir güç üstünlüğüne sahip olmalıdır. Caydırıcılığa dayalı bir denge söz konusudur. Genelde yapılan ittifaklarda devletler karşılıklı olarak güvenliklerini sağlamak için birbirleriyle anlaşma yaparlar. Bir devlet, zayıf görünen bir devlet ile ittifak yaparak güçlü devletin daha da güçlenip bağımsızlıklarının yitirilmesine engel olmaya çalışır. Kısacası güç dengesi tehdit algıları ile ilgilidir. (Nye & Welch, 2018:116-124).

Savaşın nihai olarak en büyük kötülük olduğu ve ortadan kalkması gerektiği yadsınamaz bir gerçek olduğu için, tartışmaya açık birçok varsayım üstüne kurulmuş olan uluslararası ilişkiler disiplinin temelinde yatan, değerlerle yüklü ve aslında bu sistemini meşrulaştıran varsayımların gündeme gelmesi ve eleştirilmesi olanaksızlaşmış, savaş hep onunla yaşamamız gereken bir olgu gibi görünmüştür. Ancak asıl tartışılması gereken savaş ve barışı nasıl algılamamız gerektiğine sınır koyan bu gizli varsayımlardır. (Yalvaç, 2010:256). En yüksek iyiliğin meydana gelebilmesi için kötülüğün gerekli olduğu algısı bu durumu desteklemektedir.

Savaşa yol açan süreçte yanlış algılamaların rolüne de vurgu yapmak gereklidir çünkü bu süreç; tehdit inşası, varoluşsal tehdit söylemleri içermektedir. Thukydides'ten Morgenthau'ya kadar çeşitli yazarlar süreci incelemek yerine karar vericilerin dış tehdit ve olanakları kesin bir şekilde algıladıklarını ve ulusal çıkarı arttırmak amacı ile maliyet-fayda hesabı temelinde bir politika seçiminde bulduklarını varsayan rasyonel çatışma modelleri oluşturmuşlardır. (Levy, 2013:291). Wendt'in deyimiyile 'her şey düşüncelerden mi ibarettir?'. Tehdit inşasını söylem yoluyla karar alıcılar, üst otoriteler yaptığına göre savaş kavramının uluslararası ilişkilerde verili olarak kabulü ne kadar doğrudur ve çözümün bulunmasında yeterli olur mu? Savaşa giden yolda güç ve çıkar önemli ve belirleyicidir. Güç ve çıkar etkisini onları meydana getiren düşünceler sayesinde ortaya koyabilmektedir. Neorealist kuramcılar anarşik uluslararası sistemde istikrarın sağlanması için çok kutuplu sistemi önerdiğinde, kutupları dost yerine düşman olarak betimleyen söylemler sistemde savaşı inşa etmektedir ya da tam tersi liberal kuramcılar barış için ekonomik karşılıklı bağımlılığı önerdiğinde, serbest ticaret ve ekonomik büyümeye önem veren kimliklere sahip devletler bu söylemleri çıkarları doğrultusunda inşa etmektedir. (Wendt, 2016:175-178).

Yapısalcılık ve bütüncülük ile ilgili konstrüktivist kuramda herhangi bir sosyal sistemin yapısı üç unsur içermektedir; maddi şartlar, çıkarlar ve düşünceler. Maddi şartların önemi kısmen çıkarlar tarafından meydana getirilmektedir ve benzer şekilde çıkarlar kısmen düşünceler tarafından meydana getirilir. Kısacası düşünceler olmadan, çıkarlar olmaz; çıkarlar olmadan anlamlı maddi şartlar olmaz, maddi

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

şartlar olmadan, gerçek olmaz. Çıkarlar esas savaş alanıdır. Devletler birbirileri ile etkileşime geçmeye başladıkları zaman özel olarak sahip oldukları inançlar dahilinde tanışırlar. Bu inançlar onların çıkarlarını ve durum tanımlarını meydana getirmektedir. (Wendt, 2016:183-188). Devletlerin özel inançları, birbirileri ile etkileşime geçen devletler üzerinden bir araya getirildikleri sürece sistemik bir olguya dönüşür ve sosyal yapıyı meydana getirir. Devletlerin kendi yapıları olduğu gibi devletler sisteminin de yapısı vardır ve günümüzdeki bu yapı savaşlarla derinleştirilmiştir. Egemen devlet kavramı üzerine inşa edilen bir yapı söz konusudur.

Savaşın saldırganının veya başlatıcısının kimliğini tanımlamak savaş anlamamızı sağlayacak bir diğer ögedir. Devletler kendi varlıklarını sağlayabilmek için istikrarlı ve düzenli bir kimliğe sahip olmalıdır. Bu sürdürülebilir kimlik fiziksel varlık kadar önemlidir. Devletler öz anlatılar yoluyla bu kimlik inşasını gerçekleştirirler. Kimlik oluşturulurken ötekileştirme en geçerli yoldur ve bu yolda savaş en etkili araçtır. Uluslararası siyaset aktörler aracılığıyla icra edilmektedir ve bu bağlamda devlet ve siyaset birbirini tamamlayan kavramlardır. Siyasetin rolü çatışmalar ortaya çıktığında onları çözmek mi yoksa çatışmalar var olduğu için mi siyaset bilimi vardır? Bu denklemde siyaseti verili kabul edersek; güç dengesi ve benzeri kavramların da varlığını kabul etmek zorunda kalır, savaşın bir politika aracı olduğu sonucuna varırız. Savaşı verili kabul edip, insan doğasının kötülüğünden yola çıkarsak savaş en nihai çıkmaz sokak olarak literatürdeki yerini sağlamlaştırır. Savaş her şeyden önce siyasetin, siyaset dolayısıyla da toplumun bir uzantısıdır.

Savaş uluslararası ilişkiler tarihinin vazgeçilmez bir olgusu olarak araştırmacıların oldukça dikkatini çekmektedir. Bu kapsamda savaşta yönelik kavramsal, kuramsal çalışmalar hatta antropolojik sınıflandırmalar mevcuttur. Bu çalışmada savaşın öznel niteliği devletin varlığı ile birleştirilmiş, savaşın; devletin varlığı için ontolojik önemine vurgu yapılmıştır. Devlete itaat tarih boyunca çeşitli güçler aracılığıyla sağlanmıştır ve savaş bu yollardan bir tanesidir. Ortak yaşamın gelişmesi zaman içinde devlete dönüşürken bu gelişimin çekici güçlerinin başında güvenlik gereksinimi gelmiştir ve savaş güvenliğin sağlanmasında; bir tehdit oluşturulmasında veya bir tehdidin savurulmasında başat role sahiptir. İnsan doğaya ve diğerlerine karşı sürekli savunma durumundadır. Bu durum insanı dayanışmaya ittiğinden kolektivitinin gelişmesini sağlamış; işbirliği siyasal toplulukların gelişmesinin önünü açmıştır ve bunun son noktası da devlet olmuştur. İnsan toplulukları etrafında şekillenen kaostan, anarşiden kurtulmaya çalışmış; 1789 Fransız devrimi ile toprağın vatana dönüşmesi ve savunulması gerekmesi, toplum yapısının sahip olduğu çelişkiler ve tehditler bir güvenlik örgütlenmesi olarak devleti ortaya çıkarmıştır. Devlet her tür bireysel ve kolektif güvenliğin sağlanması hususunda zorunlu bir varlık halini almıştır.

Devletler sisteminde egemenlik kavramının oluşmasına savaşın nasıl hizmet ettiğini görmenin en güzel yolu Westphalia'ya odaklanmaktır. Devletler sisteminin Westphalia deneyiminin merkezinde yer aldığı açıktır, ancak bu sistemin kendisi, savaş ve eşitsizlikler tarafından şekillendirilen uluslararası politikadaki davranış kalıplarıyla hem yol gösterici hem de tutarsız bir mittir. 1640'larda egemenlik fikri

yeni değildir, aksine birçok imparatorluktan ve Papa'dan bağımsızlığını isteyen devletlerin direnişi şeklinde gelişmeye başlamıştır. Westphalia'da hiç kimse bir uluslararası egemen, bağımsız devletler sistemi yaratma fikriyle müzakereleri başlatmamış ve bitirmemiştir ancak birçoğu kendi egemenliklerini korumak istemiştir. Bu doğrultuda egemenliği destekleyen tek olgu bağımsız olma fikri olarak yerleşmiştir; egemenlik ve egemenliği sorgulayana karşı savaşmayı kabul etme yani siyasal şiddet kullanma tekelini elinde bulundurma fikri. Westphalian düzene göre hukuk devlet içinde işleyebilir çünkü bir yaptırım kurumu vardır ancak devletin dışında hiçbir yaptırım mekanizması yoktur sadece caydırıcılık yoluyla minimum şiddet içeren bir savaş alanı mevcuttur. Sistemin güvenliğinin sürdürülmesi, egemen devletler arasında denge ve istikrarın korunması; lider devletlerin kendi seçtikleri zaman ve yerlerde güç kullanma takdirine bağlıdır. Westphalian düzen savaş sistemini sürekli yeniden üretmektedir. Modelski tarafından ortaya konulan 'başat güç kuramında' da bu düzenin sistematik hale getirilmesi durumu söz konusudur. Bu kurama göre 15. yüzyıldan itibaren dünya tarihi, belirli devletlerin, belirli sürelerle yer yüzünde başat güç (dominant power) durumuna yükselmeleri ve bu statülerini kaybetmeleri zinciri şeklinde şekillenmiştir. Başat güç statüsü genellikle yüz yıl civarı sürmekte ve dünya denizlerine egemen olmakla elde edilmektedir. Bu süre içinde başat güce meydan okuyan bir başka güç (challenger) ortaya çıkar, büyük bir savaş olur ve savaş sonucunda genellikle üçüncü bir devlet kazançlı çıkıp başat güç olur. 15. ve 16. yüzyılda önce Portekiz sonra İspanya başat güçtür. Hollanda – İspanya savaşları (1568) Portekiz ve İspanya'yı zayıflatır. Hollanda başat güç olur. Hollanda'nın bol miktarda sömürgesi vardır ama bunları koruyabilecek kadar büyük bir ordusu yoktur. Otuz Yıl Savaşları sonucunda (1648) Fransa Avrupa'nın en güçlüsü olur. Yedi Yıl Savaşı sonunda (1763) İngiltere, Fransa'dan üstünlüğü alır. İngiltere'nin egemenliğine Almanya'nın meydan okuması dünya savaşlarına neden olur. Bu mücadeleden yarar sağlayan ABD olur. 20. yüzyılın yarısından itibaren ABD başat güçtür. Egemen devletler sisteminin devamlılığı devletlerin güç oranlarının farklılığı ve bu süreçte verdikleri savaşlara bağlıdır. Bir devlet savaşarak hem uluslararası topluma hem de kendi toplumuna gücünü ispat ederek egemenliğini sürdürmektedir. Egemenlik devletler sistemi anlayışımızın merkezinde yer almaktadır ve tanım gereği insanları devletlerin münhasır bölgesel otoriteye sahip olması gerektiğine ikna etmektir. Aslında egemenlik bir meşrulaştırma biçimidir ve bunun ilanında savaş en başarılı yoldur. (Croxtton, 2010: 570-575, Falk, 2002: 311, Osiander, 2001: 251-260).

SONUÇ

Savaş her zaman Uluslararası İlişkilerin temelini oluşturmuştur. Devleti merkeze alan uluslararası ilişkilerde, devletlerin üstünde onların gücünü dizginleyebilecek bir üst otoritenin yokluğu durumu anarşiyi ve beraberinde çatışmayı getirmektedir. Haliyle bu anarşi durumunun, çatışmaların nasıl ortadan kaldırılacağı temel sorun gibi görülmektedir. Halbuki asıl sorun anarşinin, savaş durumunun verili kabul edilmesi, uluslararası ilişkilerde bir problematik haline getirilmesidir. Savaşlar neden vardır sorusuna verilmesi gereken cevap kötü insan

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

doğasının uluslararası ilişkilere yansımaları değil, savaşların devletin inşa sürecinin bir ürünü olduğudur. Uluslararası ilişkiler disiplininin temel unsurlarından olan savaş; devlete atfedilmiş mutlak egemenliğin pekiştirilmesinde bir araçtır. Egemenliğin güçlendirilmesi için bir araya gelen söylemlerin ve davranışların bir sonucudur. Savaş söylemi, siyasal söylemin en önemli yapı taşlarından biridir. Savaş ile ilgili yapılan literatür taramasında görülmüştür ki savaş hep devletlerin nihai amacı olan ulusal güvenliğin sağlanmasında bir araç olarak varsayılmaktadır. Savaş aslında daha ulvi bir olgunun, devletin meşrulaştırılmasının bir aracıdır. Hedef güvenlik kelimesinin telaffuz edilmesinin verdiği otoritedir. Devlet bir güvenlik sağlayıcı olarak varlığına yönelik tehdit oluşturursa meşruluğunu sağlayabilir ve bu yolda savaş en güçlü araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Savaşa sosyal bir sapma ya da kitlesel düzensizlik olarak bakmak birçok soruyu cevapsız bırakmaktadır. Siyasi bir faaliyet olan savaş zorla irade kabulü olarak betimlemekte yetersizdir. Uluslararası siyaset inşa edilmiş bir yapıdır ve devletler sosyal olarak oluşturulmuş varlıklardır. Bu siyasi aktörlerin sistemin üyesi olarak inşa edilmeleri anlamlar yoluyla olmaktadır; bir kimlik atfedilmelidir ve güvenliği sağlanmalıdır. Bu noktada savaş devreye girerek bir etki-tepki süreci neticesinde modern egemen devletin oluşmasını ve pekişmesini sağlamıştır.

Savaş söyleminin modern dönemde inşa ettiği algı ile günümüzdeki oldukça farklıdır. Küresel dünyada savaş söyleminin yıkıcılığı artarken inandırıcılığı azalmış, insani güvenlik, toplum güvenliği gibi kavramların güvenlik literatürüne dahil edilmesi ile savaşın akıl dışılığı söylem gücünü yitirmesine sebep olmuştur. Yeni dönemde savaşan güçler ile savaşçı olmayan kesimler arasındaki ayrım sınırları gittikçe silinmeye yüz tutmuştur. Savaşın yükü sivillere doğru kaymıştır. Siviller artık hem kurban hem de hedef haline gelmişlerdir. Siyasal ve askeri bakımdan biricik etkili otoriteler hala teritoryal devletlerdir. Yeni savaşlar bu konumu destekleyici olmaktan çok savaş ve barış arasındaki ilişkinin yol açtığı karmaşıklıklarla devletin otoritesini sarsmakta, toplumların güvensizlik algısını körüklemektedir. Silahlı çatışmaların yapısına ve anlaşma yöntemlerine baktığımızda, dünyadaki egemen devletler sisteminin derin ve köklü bir dönüşüm geçirmekte olduğu sonucuna varılmaktadır. Aslında baktığımızda uluslararası ilişkiler tarihi, savaşlar tarihidir. Hobsbawm'ın da belirttiği gibi yirmi birinci yüzyılın barış yüzyılı olma ihtimali çok düşüktür ama topyekûn imha silahlarına sahip günümüz devletleri ya barışçı olmak ya da var olmamak tehdidi ile karşı karşıyadırlar.

KAYNAKÇA

- ARCHER, C. ve Diğerleri (2021). *Dünya Savaş Tarihi* (2. Basım). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2020). *Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı* (3. Basım). Say Yayınları.
- BAYER, D. (2020). Yeni Dünya Sistemi Üzerinde Değişen Savaş Argümanları. İçinde S. Alşan (Der.), *Savaş Üzerine Notlar*. (ss. 11-41). Kriter Yayınevi.
- BLACK, J. (2009). *Savaş ve Dünya: Askeri Güç ve Dünyanın Kaderi*. Dost Kitabevi.

- BURCHİLL, S. (2017). Liberalizm. İçinde A. Linklater (Der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (3. Basım ss. 85-123). Küre Yayınları.
- CARR, E. H. (2020). *Yirmi Yıl Krizi*. (3. Basım). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CEMİL, O. (2014). *Modern Toplumlarda Savaş ve Barış* (2. Basım). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CLAUSEWITZ, C. V. (2019). *Savaş Üzerine*. Doruk Yayıncılık.
- CROXTON, D. (2010). The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignty. *The International History Review*, 21(3), ss. 569-591.
- ÇİMEN, A. & Gögebakan, G. (2007). *Tarihi Değiştiren Savaşlar* (3. Basım). Timaş Yayınları
- DÜZGİT, S. A. (2015). Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları. *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), ss. 153-168.
- FALK, R. (2002). Revisiting Westphalia, Discovering Poat-Westphalia. *The Journal of Ethics*, 6, ss. 311-352.
- FREEDMAN, L. (2018). *Strateji* (4. Basım). Alfa Yayınları.
- GIDDENS, A. (2008). *Ulus-Devlet ve Şiddet* (2. Basım). Kalkedon Yayınları.
- GİLPİN, R. (2007). Hegemonik Savaş Teorisi. İçinde E. Diri (Der.), *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler* (ss. 423-443). Der Yayınları.
- GÜRCAN, M. (2012). Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar. İçinde A. Sandıklı (Der.), *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. (ss. 71-123). Bilgesam Yayınları.
- HARARİ, Y. N. (2021). *21. Yüzyıl için 21 Ders* (12. Basım). Kolektif Kitap.
- HOBBES, T. (2019). *Leviathan*. Litera Yayıncılık.
- HOBSBAWN, E. (2008). *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*. Agora Kitaplığı.
- KANT, I. (2020). *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*. Gece Kitaplığı
- KEEGAN, J. (2007). *Savaş Sanatı Tarihi*. Doruk Yayıncılık.
- LEVY, J. S. (2013). Yanlış Algılama ve Savaşın Nedenleri: Kuramsal Bağlantılar ve Analitik Sorunlar. İçinde E. Diri (Der.), *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler* (ss. 291-317). Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- LIDDELLHART, B.H. (2003). *Strateji Dolaylı Tutum* (2. Basım). Doruk Yayıncılık.
- MANN, M. (2012). *İktidarın Tarihi: Başlangıcından 1760'a kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları*. Siyasal Kitabevi.
- NYE, J. S. & Welch, D. A. (2018). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak Kurama ve Tarihe Giriş* (5. Basım). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- OSIANDER, A. (2001). Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth Andreas. *International Organization*. 55(2), ss. 251-287.
- ÖZDAL, B. & Karaca, R. K. (2015). *Diplomasi Tarihi 1*. Dora Yayınları.
- ÖZGÜDEN, M. (2015). *Hegemonya ve Politik Toplum Bir Gramsci Okuması*. Phoenix Yayınevi.
- PAKER, E. B. (2017). *Küresel Güvenlik Kompleksi Uluslararası Siyaset ve Güvenlik* (2. Basım). İletişim Yayınları.
- POLAT, D. Ş. (2020). Post-Yapısalcılık ve Güvenlik. İçinde O. Bingöl, & A. Varlık (Der.), *Güvenlik Çalışmaları*, (ss. 419-445). Hiper Yayınları.

Savaş: Modern Devletin Varoluş Aracı

- ROUSSEAU, J.J. (2020). *Toplum Sözleşmesi*. Karbon Kitaplar.
- STEPHENS, A. & Baker, N. (2009). *Savaşı Anlamak*. Phoenix Yayınevi.
- ŞENEL, M. (2020). *Savaş Söylemleri*. Sanat Dükkânı Yayıncılık.
- TOFFLER, A. & Toffler, H. (1994). *Savaş ve Savaş Karşıtı Mücadele*. Sabah Yayınları
- THUKYDİDES. (2020). *Peloponnesos Savaşları* (4. Basım). Belge Yayınları.
- TZU, S. (2013). *Savaş Sanatı* (6. Basım) Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- WALTZ, K. N. (2009). *İnsan Devlet ve Savaş Teorik Bir Analiz*. Asil Yayın.
- WENDT, A. (2016). *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi* (2. Basım). Küre Yayınları.
- YALÇINKAYA, H. (2010). *Savaş: Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.
- YALÇINKAYA, H. (2019). Savaş. İçinde Ş. Kardaş, & A. Balcı (Der), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (9. Basım, ss. 409-419). Küre Yayınları.
- YALVAÇ, F. (2008a). *Hegel'in Uluslararası İlişkiler Kuramı Dünya Tini, Devlet ve Savaş* (2. Basım). Phoenix Yayınevi.
- YALVAÇ, F. (2008b). *Rousseau ve Uluslararası İlişkiler* (3. Basım). Phoenix Yayınevi.
- YALVAÇ, F. (2010). Savaş ve Barış. İçinde A. Eralp (Der), *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, (5. Basım ss. 251-287). İletişim Yayınları.